

Belirsizlikle İlişkili Düşüncelerin Ulaşılabilirliği Üzerinde Psikolojik Dışlanmanın Etkisi

The Effect of Ostracism on the Accessibility of Uncertainty-Related Thoughts

Hayal YAVUZ GÜZEL¹, Deniz Nafia ŞAHİN

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZ

Amaç: İnsanoğlu hayatta kalabilmek için bir gruba ait olma ihtiyacı hisseder. Bu nedenle, gruptan dışlanmaya dair ipuçlarını tespit edecek bilişsel beceriler geliştiririz. Gruptan dışlanmak tipki kişisel belirsizlik hissetmek gibi tehdit edici bir durumdur. Geçici İhtiyaç Tehdidi Modeli'nde, psikolojik dışlanmanın kişisel ve durumsal belirsizlik hissine yol açabileceği öne sürülmektedir. Buna göre, psikolojik dışlanma kişinin içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırma ve nasıl davranacağını kontrol etme ihtiyaçlarını tehdit ettiğinden, insanları kişisel belirsizlikle yüz yüze getirmektedir. Bildiğimiz kadarıyla, psikolojik dışlanmanın davranışlar üzerindeki etkisinde belirsizliğin rol oynadığına yönelik bu iddiayı doğrudan sınavan deneysel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada psikolojik dışlanma manipülasyonunun ardından belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğindeki artışı incelemek amaçlanmaktadır.

Yöntem: Psikolojik dışlanmayı manipüle edebilmek amacıyla tüm katılımcılar Sanal Top Oyunu oynamışlar; bunun yanı sıra, yer aldıkları deney koşuluna bağlı olarak, ya oyundan önce ya da sonra bir oyalama görevi

tamamlamışlardır. Ardından, belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini ölçmek için kullanılan sözcüksel karar görevini tamamlamışlardır.

Bulgular: Araştırmada elde edilen bulgular psikolojik dışlanmaya maruz kalan katılımcıların belirsizlikle ilişkili kelimelere, soyut olanlara kıyasla daha hızlı tepki verdiklerini göstermektedir. Bunun yanı sıra, beklenildiği gibi, kontrol koşulunda, katılımcıların belirsizlikle ilişkili kelimeler ile soyut kelimelere gösterdikleri tepki zamanları arasında anlamlı fark yoktur.

Sonuç: Bu bulgulara dayanarak, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini artırdığını söyleyebiliriz. Bulgulara dair bu yorumumuzun doğru olduğu kabul edilirse, elde edilen bu bulguların, belirsizlikle ilişkili endişelerin, psikolojik dışlanmaya gösterilen tepkilerin önemli bir öncülü olduğu yönündeki iddiayı destekleyen, deneysel bir veri sağladığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik dışlanma, belirsizlik yönetimi, belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliği, sözcüksel karar görevi

ABSTRACT

Introduction: Humans have a need to belong a group to survive. For this reason, people have enhanced cognitive abilities to detect cues about rejection. Thus, rejection from our group is a threatening situation like feeling personal uncertainty. According to Temporal Need Threat Model, ostracism may lead to personal uncertainty and situational ambiguity. Since being ostracized threatens people's need to understand their world, and to control how they should behave, it confronts people with personal uncertainty. According to our knowledge, there is no experiment providing a direct empirical evidence of this proposition about the role of uncertainty in ostracism. Thus, the goal of the present study was to assess the accessibility of uncertainty-related thoughts following ostracism manipulation.

Methods: In order to manipulate ostracism, participants played a Cyberball game. Besides, they executed a distracter task either before or after the game depending on the experiment condition they are in. Then,

all participants completed the lexical decision task, which was used to measure the accessibility of uncertainty-related thoughts.

Results: The results of this study revealed that ostracized participants reacted faster to uncertainty-related words than to abstract ones. As expected, we did not find any significant difference between uncertainty-related and abstract response latencies in the inclusion condition.

Conclusion: Based on these results we might conclude that being ostracized leads to an increase in uncertainty accessibility. If this interpretation is correct, this would suggest that our findings provide an empirical support for the proposition by temporal need threat model that uncertainty concerns may be a key antecedent of reactions to being ostracized.

Keywords: Ostracism, uncertainty management, accessibility of uncertainty-related thoughts, lexical decision task

Cite this article as: . Yavuz Güzel H, Şahin DN. Belirsizlikle İlişkili Düşüncelerin Ulaşılabilirliği Üzerinde Psikolojik Dışlanmanın Etkisi. Arch Neuropsychiatry 2018;55:183-188. <https://doi.org/10.5152/npa.2017.19342>

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca pek çok düşünür tarafından belirtildiği gibi, insanoğlu hayatta kalabilmek için bir gruba ait olmak ihtiyacı hisseder. Bu nedenle, grupla olan ilişkinin tehdit edilmesi itici bir durumdur (1, 2) ve bir an önce tespit edilerek kontrol altına alınmalıdır (3). Williams'a (4, 5)

göre, bu tehditlerden biri olan psikolojik dışlanma (ostracism), bireyin ya da bir grubun bir başka birey ya da bir grup tarafından görmezden gelinmesi, yok sayılması ya da gruba dahil edilmemesi olarak tanımlanmaktadır (5, 6). Sosyal psikoloji literatüründe genellikle psikolojik dışlanma (ostracism),

sosyal dışlanma (social exclusion) ve reddedilme (rejection) kavramları eşanlamli olarak kullanılmaktadır (7). Ancak, Leary (7) bu üç kavramın birbirinden farklı anlamlar taşıdığını belirtmektedir. Buna göre, sosyal dışlanma, bireyin sosyal iletişim kesilerek yalnız bırakılmasını ifade eden oldukça geniş bir anlam taşır; reddedilme bireye istenmediğinin açıkça ifade edilmesini anlatmaktadır (7, 8). Psikolojik dışlama ise bireye ortamda yokmuş gibi ya da görünmezmiş gibi davranılmasıdır (4). Bu üç dışlanma türünün ortak noktası, her üçünün de temel güdülerden biri olarak tanımlanan ait olma ihtiyacını ve benlik değerini tehdit etmesidir (7). Ancak, psikolojik dışlanma kavramı içerdiği belirsizlikle sosyal dışlanma ve reddedilme kavramlarından ayrılmaktadır. Psikolojik dışlanmada birey, verdiği selam alınmayarak, kendisine selam verilmeyerek ya da sorduğu sorular yanıtız bırakılarak vb. dışlanır. Böyle bir durumda, dışlanan kişi için dışlanmanın ne nedeni ne de amacı açık değildir. Kısacası, psikolojik dışlanmaya maruz kalmak kişisel belirsizlik hissine yol açmaktadır.

Bu araştırmada, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın kişisel belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini artırıp artırmadığı sınınmıştır. Eğer psikolojik dışlanma belirsizlik hissine yol açıyorsa, psikolojik dışlanmaya maruz kalmak, belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini arttırmalıdır. Bu araştırmanın en önemli katkısı, psikolojik dışlanma literatüründe pek yer verilmeyen bu ilişkinin örtük ölçüm alınarak test edilmesidir.

Geçici İhtiyaç Tehdidi Modeli (GİTM): Psikolojik Dışlanma

Doğa bilimleri bize insanoğlunun hayatta kalmak ve üreyebilmek için bir gruba ait olmaya ve bu grupla ilişkilerini korumaya güdülendiğini göstermektedir (9). Bu güdünün tatmin edilmesi hayatta kalma ile yakından ilişkili olduğu için, ait olunan grupla olan ilişkinin tehdit edilmesi itici bir deneyimdir ve mümkün olduğunca hızlı biçimde tespit edilmelidir. Bu tehditlerden biri, psikolojik dışlanmaya maruz kalmak, yani bir kişi ya da bir grup tarafından görmezden gelinmektir (5, 6). Williams tarafından geliştirilmiş olan Geçici İhtiyaç Tehdidi Modeli'ne (GİTM) (10-12) göre, psikolojik dışlanmanın bireyler üzerindeki etkileri aynı kalmamakta; bu etkiler zaman içinde bireysel ve durumsal faktörler tarafından değiştirilebilmektedir. Modelde bu değişiklikler üç evrede toplanmaktadır: Tepkisel evre (reflexive stage), yansıtıcı evre (reflective stage) ve boyun eğme evresi (resignation stage).

İlk evre olan tepkisel evrede, ilk olarak en küçük dışlanma ipuçlarına bile duyarlı olan birey dışlandığını tespit etmektedir. Dışlanma bir kere tespit edildiğinde, dört temel ihtiyacın (ait olma, olumlu benlik değeri, kontrol ve anlamlı var oluş) tatmin edilemediği hissedilmekte, fiziksel ve sosyal acıyla birlikte olumsuz duygu-durum bildirilmektedir. Modelde savunulan bu iddiayı destekler şekilde, pek çok araştırmada, dışlanma sürecinin bu ilk evresinde, psikolojik dışlanmayı fark eden bireyin yüksek düzeyde olumsuz duygu ve temel ihtiyaçların tehdit edildiği yönünde bir algı bildirdiği gösterilmiştir (10, 12). Psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın hemen ardından olumsuz duygu ve ihtiyaç tehdidi algısı üzerinde ortaya çıkan bu etki, psikolojik dışlanma bir bilgisayar aracılığıyla (13), internet üzerinden (14), sosyal medyada (15) ya da yüz yüze manipüle edildiğinde (16) dahi görülmektedir. Ayrıca, tepkisel evrede ortaya çıkan bu etkiler, Türkiye'de yürütülen araştırmada da tespit edilmiştir (17).

Modele göre, dışlanma sürecinin ikinci evresi olan yansıtma evresinde birey, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın söz konusu olumsuz etkileriyle baş edebilmek için tüm dikkatini dışlanma sürecine odaklar ve bu sürecin ne anlama geldiğini değerlendirir (10, 12). Tepkisel evrenin tersine bu evrede, durumsal ve bireysel farklılıklar psikolojik toparlanma hızını düzenlemektedir. Birkaç araştırmada sosyal kaygı düzeyi yüksek olan insanların bir grup tarafından dışlandıklarında, sosyal kaygı düzeyleri düşük olan katılımcılara kıyasla daha yavaş toparlandıkları (18) ve daha az kendini düzenleme davranışı gösterdikleri (19) bulunmuştur.

Son olarak, bazı insanlar yaşamları boyunca psikolojik dışlanmaya devamlı olarak maruz kalıyor olabilir. Birkaç araştırmada, dışlanma

sürecinin bu boyun eğme evresinde, insanların duygusal olarak uyumuş ya da depresif hissettikleri (20) ve psikolojik kaynaklarının tükendiği (5, 10) bulunmuştur.

Kısacası, psikolojik dışlanma bireyin zaman içinde psikolojik iyi oluş durumunu etkilemektedir. Ayrıca Hartgerink, Van Beest, Wicherts ve Williams (21) 120 araştırmada elde edilen bulgular üzerinde yürüttükleri meta-analiz çalışmasında, psikolojik dışlanma etkisinin, kullanılan bağımlı değişken ölçümünden, katılımcı özelliklerinden (cinsiyet, yaş, ülke) ve kullanılan manipülasyonun yapısal özelliklerinden bağımsız olarak güçlü olduğunu göstermişlerdir. Psikolojik dışlanmanın duygu-durum ve dört temel ihtiyaç üzerindeki bu güçlü etkisi, dışlanma deneyiminin insanlar için sosyal ölüm anlamını taşımasıyla açıklanmaktadır. Ancak, Wessellmann ve ark. (11) ile Chen ve ark.'nın (22) da belirttiği gibi psikolojik dışlanma kişiyi, içinde bulunduğu durumun nedenleri konusunda bir açıklamadan mahrum bırakmaktadır. Günlük yaşamda psikolojik dışlanmaya maruz kalan kişinin, ne içinde bulunduğu durumun nedenleri, ne süresi ne de söz konusu ilişkinin geleceği konusunda yüklemekle yapmasına yetecek bilgi olmaktadır. Bu bilgilerden mahrum olmak ise Belirsizlik Yönetimi Modeli'nde (BYM) kişisel belirsizlik hissi olarak tanımlanmaktadır.

Kişisel Belirsizlik ve Psikolojik Dışlanma

BYM, Van den Bos ve Lind (23, 24) tarafından ortaya atılmış, belirsizlik hissini insan psikolojisi üzerindeki etkilerini açıklayan modellerden biridir. Modele göre, kişisel belirsizlik kişinin amaçları, benlik görüşleri, dünya görüşleri ve bu üçü arasındaki ilişki konusunda şüphe duyması olarak tanımlanmaktadır (23, 25). İnsanlar kendilerini güven içinde hissetmek, öngörülebilir, sabit bir dünyada yaşadıklarını düşünmek isterler. Kişisel belirsizlik hissi bu temel ihtiyaçları tehdit ettiği için itici ya da rahatsız edici bir durumdur. Bireyler, kişisel belirsizlikle yüz yüze geldiklerinde bu durumu yönetmek için bir şeyler yapmak zorundadır. Kişisel belirsizlik hissini ortadan kaldırmanın ya da en azından tolere edilebilir bir düzeye indirmenin yolu, sahip olduğumuz kültürel değerlere daha sıkı bağlanmak ve bu yolla diğerleriyle paylaştığımız değerler olduğunu kendimize kanıtlayarak güven hissini tekrar kazanmaktır.

Daha önce belirtildiği gibi, psikolojik dışlanmaya maruz kalmak bireyin içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırma ve nasıl davranacağını kontrol etme ihtiyacını tehdit eder. Bu durum, kişisel belirsizlik hissini ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dahası, Chen ve ark. (22) psikolojik dışlanma etkisinin ve sonrasında ortaya çıkan tepkilerin bu belirsizlik hissinden kaynaklanabileceğini belirttiktedirler (11). Ancak bilindiği kadarıyla, psikolojik dışlanma ile belirsizlik arasında öne sürülen bu ilişkinin sınındığı deneysel bir çalışma bulunmamaktadır.

Buradan hareketle, bu araştırmada, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini artırıp artırmadığı incelenmektedir. Eğer psikolojik dışlanma bireyin içinde yaşadığı dünyayı anlama ve kontrol etme ihtiyaçlarını tehdit ederek kişisel belirsizlik hissine yol açıyorsa, psikolojik dışlanmadan sonra belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğinde artış ortaya çıkacaktır. Bunun yanı sıra, BYM'de belirtildiği gibi kişisel belirsizlik hissi rahatsızlık verici/itici bir durum yaratıyorsa, bu olumsuz duygu-durumdan kurtulmak için öncelikle bu düşüncelerin bilinç dışına itilmesi süreci başlayacak ve ancak bu süreç tamamlandığında bu düşüncelerin ulaşılabilirliğinde artış ortaya çıkacaktır. Yani psikolojik dışlanma manipülasyonunun hemen ardından itici düşüncelerin bastırılmasını sağlayacak kadar zaman tanınması, belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğinin artmasına yol açacaktır.

YÖNTEM

Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan 433-710 sayılı yazı uyarınca izin alınmıştır.

Katılımcılar ve Deneysel Desen

Araştırmaya üniversitede öğrenim görmekte olan yetmiş beş (56 kadın, 19 erkek) öğrenci katılmıştır. Kadın katılımcıların yaş ortalaması 21,34 (SS=2,41), yaş aralığı ise 18-30 iken erkek katılımcıların yaş ortalaması 20,84 (SS=1,77), yaş aralığı ise 18-24'tür. Katılımcılar 2 (dışlanma durumu: dışlanma, kabul edilme) × 2 (oyalama: manipülasyondan sonra, önce) × 2 (ulaşılabilirlik: belirsizlik, soyut) son faktörde tekrarlı deneysel desen içerisindeki koşullara seçkisiz olarak atanmışlardır. Her katılımcıya katılım karşılığında, kendi seçimlerine bağlı olarak, ya 10 TL ya da ders puanı verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sanal Top Oyunu

Williams, Cheung ve Choi (14) tarafından geliştirilen Sanal Top (Cyberball) isimli bilgisayar oyunu, psikolojik dışlanma değişkenini manipüle etmek amacıyla kullanılmaktadır. Oyun, katılımcı dahil olmak üzere üç oyuncunun birbirlerine top atmasından oluşmaktadır. Topu alan kişi karşısındaki iki oyuncudan hangisine topu atacağına karar verir ve seçtiği oyuncunun simgesinin üzerine tıklayarak topu atar.

Oyun başlamadan önce katılımcılara, diğer araştırma laboratuvarlarında deneye katılan iki katılımcıyla birlikte bir bilgisayar oyunu oynayacakları bilgisi verilmektedir. Gerçekte diğer katılımcıların (sanal oyuncuların) oyundaki hareketleri bilgisayar programcısı tarafından belirlenmiştir. Psikolojik dışlanma koşulunda, oyunun başında sanal oyuncular katılımcıya iki defa topu atmaktadırlar, ancak oyunun geri kalan kısmında katılımcıya top bir daha atılmamaktadır. Kabul edilme koşulunda ise oyun boyunca atılan 30 top atışından 10'u (%33) katılımcıya atılmaktadır, yani katılımcı diğer iki oyuncu ile aynı oranda top atışı yapmaktadır.

Oyalama Görevi

Kaynak ve Cangöz (26) tarafından geliştirilen bu görevin amacı, itici ya da rahatsız edici düşüncelerin bastırılması için gerekli olan zamanı sağlamaktır. Görev, 50 adet basit aritmetik işlemden [örn; $3 \times (5 + 13) = \dots$, $(12-8) \times 4 = \dots$] oluşmaktadır. Katılımcılardan üç dakika içerisinde mümkün olduğunca çok işlemi, hata yapmamaya çalışarak tamamlamaları istenmiştir.

Sözcüksel Karar Görevi

Belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini değerlendirmek için Hill ve Kemp-Wheeler (27) tarafından geliştirilen sözcüksel karar görevi (lexical decision task) kullanılarak tepki zamanı ölçülmüştür. Bu görevde, katılımcılardan bilgisayar ekranında gördükleri kelime formundaki harf dizilerinin anlamlı bir kelime olup olmadığına olabildiğince hızlı bir şekilde karar vermeleri istenmektedir. Katılımcılardan bilgisayar ekranında gördükleri harf dizileri anlamlı bir kelime oluşturuyorsa klavyede bulunan 'M' tuşuna, anlamlı bir kelime oluşturmuyorsa 'Z' tuşuna basmaları istenmiştir. Görev, 10 adet belirsizlikle ilişkili, 10 adet soyut anlamlı ve 20 adet anlamsız kelime olmak üzere toplam 40 kelime içermektedir. Kullanılan bu kelimeler ile kelimelerin harf sayıları, hece sayıları, günlük dilde kullanım sıklıkları ve soyutluk değeri ile olumsuzluk değerleri listesi Tablo 1'de gösterilmektedir.

Belirsizlikle ilişkili kelimeler, dört aşamadan oluşan bir pilot çalışmanın sonucunda seçilmiştir. İlk aşamada, Türkçe Sözlük (2009) taranarak belirsizlikle ilişkili kelimeler seçilmiştir. Bu işlemin sonunda belirsizlikle ilişkili anlama sahip olan toplam 69 adet kelime belirlenmiştir. İkinci aşamada, bu kelime listesi birbirinden bağımsız üç yargıcıya verilmiş ve kendilerinden listede yer alan kelimeleri belirsizlikle ilişkili olup olmamalarına göre değerlendirmeleri istenmiştir (0=ilişkili değil, 1=ilişkili). Üç yargıcıdan en az ikisinin ilişkili olduğunu belirttikleri 32 kelime belirlenmiştir.

Literatürde, bağımlı değişken olarak tepki zamanı ölçümleri kullanılırken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar belirlenmiştir. Bu özellikler;

Tablo 1. Kelime kategorilerine göre ortalama harf sayısı, hece sayısı, kullanım sıklığı, soyutluk ve olumsuzluk değerleri

Kelime Kategorisi	Harf Sayısı	Hece Sayısı	Kullanım Sıklığı	Soyutluk Değeri	Olumsuzluk Değeri
Belirsizlikle İlişkili Kelimeler					
İhtimal	7	3	87	2,38	4,39
Belirsiz	8	3	41	1,99	2,48
Kuşku	5	2	82	1,95	2,24
Meçhul	6	2	19	2,32	2,41
Gizem	5	2	7	1,89	4,07
Tereddüt	8	3	22	2,38	2,40
Belki	5	2	725	2,11	3,12
Şüpheli	5	2	70	2,20	2,67
Gizli	5	2	205	2,17	3,53
Muamma	6	3	7	1,99	2,78
Ortalama	6	2,4	126,5	2,14	3,01
Soyut Kelimeler					
Karar	5	2	622	2,47	5,10
İnsanlık	8	3	119	1,95	5,70
Haksız	6	2	55	2,30	1,94
Hüzün	5	2	75	1,68	2,10
Bunalım	7	3	51	1,94	1,39
Korkunç	7	2	91	2,30	2,07
İhmal	5	2	19	2,24	1,81
Aykırı	6	3	50	2,15	3,48
İsrar	5	2	52	2,04	3,11
Özlem	5	2	73	1,64	3,80
Ortalama	5,9	2,3	120,7	2,07	3,05

Soyutluk ve olumsuzluk değerleri 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak ölçülmüştür; yüksek değer daha somut (1=soyut, 7=somut) ve daha olumlu (1=olumsuz, 7=olumlu) değerleri ifade etmektedir.

kelimelerin harf sayısı, hece sayısı, kullanım sıklığı, soyut/somut anlamları ve olumlu/olumsuz anlamlarıdır (28-30). Üçüncü aşamada, belirsizlikle ilişkili bu 32 kelimenin üniversite öğrencileri arasında ne sıklıkla kullanıldığını belirlemek için kelime listesi 250 üniversite öğrencisine (151 kadın, 70 erkek, 29'u cinsiyet belirtmemiş) dağıtılmıştır. Katılımcılardan, listede yer alan kelimeleri günlük hayatlarında ne sıklıkla kullandıklarını 7'li Likert tipi bir ölçek üzerinde (1=hiçbir zaman, 7=her zaman) değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgular dikkate alınarak, en sık kullanılan 10 kelime belirlenmiştir.

Son aşamada ise belirlenen 10 adet belirsizlikle ilişkili kelimenin harf sayıları ile hece sayıları hesaplanmış ve soyutluk/somutluk değerleri Türkçe Kelime Normları (31) listesi kullanılarak belirlenmiştir. Kelimelerin soyutluk/somutluk değerlerinin ortalaması, 7'li Likert tipi ölçek üzerinden 2,14 (1=soyut, 7=somut) ve olumluluk/olumsuzluk değerlerinin ortalaması 3,11 (1=olumsuz, 7=olumlu) olarak hesaplanmıştır.

Ana çalışmada, belirsizlikle ilişkili kelimelerin ulaşılabilirliğini karşılaştırmak için 10 adet orta düzeyde olumsuzluk değerine sahip, soyut anlamlı kelime kullanılmıştır. Bu kelimelerin harf ve hece sayısı ile kullanım sıklıkları da belirsizlikle ilişkili kelimelerin bu özellikleri ile dengelenmiştir.

Sözcüksel karar görevinde yer alan anlamsız kelimeler ise belirlenen bu 20 adet anlamlı kelime temel alınarak oluşturulmuştur. Literatürde sıklıkla kullanılan yol izlenerek (32), anlamlı kelimelerin sessiz harflerinden biri, kelimenin son harfi olmamak koşuluyla değiştirilmiştir. Bu harfin değiştirilmesinin ardından kelimenin anlamsız hale gelmesi, ancak yine de telaffuz edilebilir olması gerekmektedir. Örneğin, belirsizlikle ilişkili

kelimelerden 'muamma' kelimesi 'muavma' olarak, 'şüphe' kelimesi 'küphe' olarak değiştirilmiştir.

Sözcüksel karar görevinde, tüm kelimeler küçük harfle, 24 punto kullanılarak, beyaz renkle ve 'Times New Roman' fontu kullanılarak yazılmıştır. Görevde her biri 10'ar diziden oluşan dört blok yer almaktadır. Her dizi 1000 ms siyah ekran, 70 ms sabitleme işareti (XXXXXXX) ve bir anlamı olan ya da olmayan kelime gösteriminden oluşmaktadır. Kelimeler katılımcı tepki verene kadar ekranda kalmaktadır. Diziler tüm katılımcılara aynı seçkisiz düzen içinde gösterilmektedir. Katılımcıların ekranda hedef kelimeyi görmeleri ile tuşa basmaları arasında geçen süre bağımlı değişken ölçümü olarak alınmıştır.

Manipülasyonun Kontrolü

Psikolojik dışlanma değişkeninin başarıyla manipüle edilip edilemediğini test edebilmek için katılımcılara "oyun sırasında top tüm katılımcılara eşit oranda (%33) gelmeliydi, sizce oyunda topun size gelme oranı nedir" sorusu sorulmuştur.

Deneysel İşlem

Sosyal psikoloji laboratuvarına gelen katılımcılara, zihinde görselleştirme becerileri ile dili kullanma becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bir deneye katılacakları söylenmiştir. Zihinde görselleştirme becerilerini incelemek amacıyla, internet üzerinden bağlı bulunan diğer laboratuvarlardaki iki katılımcıyla birlikte üç kişilik bir top atma oyunu oynayacakları bilgisi verilmiştir. Katılımcılardan bu oyun sırasında oyundaki kendi performansları hakkında değil; oyun oynadıkları diğer kişilerin görünüşleri, oyunun oynandığı mekan, hava durumu vb. unsurları düşünmeleri istenmiştir. Oyunun tamamlanmasının ardından, bu defa dili kullanma becerilerini ölçmek için kullanılan, sözcüksel karar görevini tamamlayacakları söylenmiştir. Bu açıklamalardan sonra, gönüllü katılım formunu imzalayan katılımcılar laboratuvarında yer alan, bilgisayarların bulunduğu odacıklara alınmışlardır. Bu aşamadan sonra deneyle ilgili tüm yönergeler bilgisayar ekranından Media Lab v2010 (Emprisoft, New York) programı kullanılarak sunulmuştur. Bu bilgisayar programı, psikolojik araştırmalarda uyarıcı sunumunu sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Sözcüksel karar görevi ise tepki zamanlarının daha hassas bir şekilde ölçülmesine olanak sağlaması nedeniyle DirectRT v2010 (Emprisoft, New York) bilgisayar programı aracılığıyla sunulmuştur.

Deneye katılan tüm katılımcıların sözcüksel karar görevine aşına olmalarını sağlamak amacıyla, katılımcılar önce 10 kelimele bir bloktan oluşan alıştırma görevini tamamlamışlardır. Alıştırma görevi bittiğinde, katılımcılar deneyin bittiğini ve odacıktan çıkarak deneyciyle görüşmelerini bildiren bir mesaj almışlardır. Odacıklardan çıkan katılımcılara, alıştırma sırasında bir sorunla karşılaşp karşılaşmadıkları ve görevde kendilerinden bekleneni tam olarak anlayıp anlamadıkları sorulmuştur. Görevi tamamlama konusunda sıkıntı çekmediğinden emin olunan katılımcılar tekrar odacıklara alınarak deney oturumu başlatılmıştır.

Oyalamanın olduğu koşulda, deney oturumu Sanal Top Oyunu ile başlamaktadır. Psikolojik dışlanmanın olduğu koşulda, oyun, katılımcılara oyunun başında her oyuncudan birer defa top gelecek sonra oyun bitene kadar hiç top gelmeyecek şekilde ayarlanmıştır. Psikolojik dışlanmanın olmadığı kontrol koşulunda ise top, katılımcıya sanal katılımcılarla eşit oranda gelmektedir. Oyun katılımcının topu atma hızına bağlı olarak 5-7 dk sürmektedir. Oyunun tamamlanmasının ardından katılımcılar, oyalama görevinde yer alan basit aritmetik işlem sorularını cevaplamış ve ardından sözcüksel karar görevinin yönerge ekranıyla karşılaşmışlardır.

Oyalamanın olmadığı koşulda ise deney oturumu oyalama görevi ile başlamış, bu görevin tamamlanmasının ardından katılımcılar Sanal Top Oyunu görevine başlamışlardır. Oyunun bitmesini takiben sözcüksel karar görevinin yönergeleri ekrana gelmiştir. Son olarak, manipülasyonun

kontrolü için ölçüm alınmıştır. Tüm soruların ve görevlerin cevaplanmasını takiben katılımcılara deneyin tamamlandığı bilgisi verilmiş ve araştırmanın asıl amacı açıklanarak, aydınlatılmış onam formunu okuyup, verilerin kullanılmasına izin veriyorlarsa, formu imzalamaları istenmiştir. Katılımcılara kendi seçimlerine bağlı olarak, katılım ücreti ya da ders puanı verilmiştir.

BULGULAR

Demografik Değişkenlerin Kontrolü

Demografik değişkenlerin bağımlı değişken puanları üzerinde karıştırıcı etkisini incelemek amacıyla, yaş (üç kategoriye ayrılmıştır), cinsiyet ve sınıf değişkenleri (beş kategori içermektedir) bağımsız değişken olarak ele alınmış ve tepki zamanı puanları üzerinde üç ayrı üç yönlü, varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Bu analizlerin sonuçları yaş, cinsiyet ve sınıf değişkenleri için ne temel etkilerinin ne de ortak etkilerinin anlamlı olduğunu göstermiştir (F'ler <1,5). Bu nedenle, bu değişkenlerin etkisi bundan sonra rapor edilecek analizlerde incelenmemiştir.

Manipülasyonun Kontrolü

Araştırmada, psikolojik dışlanma değişkeninin başarılı bir biçimde manipüle edilip edilemediğini incelemek amacıyla, katılımcıların sanal top oyununda kendilerine atılan top yüzdesi konusundaki tahminleri üzerinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Analiz sonuçlarına göre, beklenildiği gibi, yalnızca psikolojik dışlanma değişkeninin temel etkisi anlamlıdır, F (1, 65)=50,14, p<0,001, kısmi $\eta^2=0,44$. Buna göre, psikolojik dışlanma koşulunda yer alan katılımcılar (Ort.=%10,4, SS=14,1), kontrol koşulunda yer alan katılımcılara (Ort.=%30,8, SS=9,1) kıyasla Sanal Top Oyunu sırasında kendilerine daha az oranda top atıldığını bildirmişlerdir. Oyalama değişkeninin temel etkisi ile psikolojik dışlanma ve oyalama değişkenlerinin ortak etkisi anlamlı değildir (sırasıyla F'ler <1).

Belirsizlikle İlişkili Düşüncelerin Ulaşılabilirliği

Analizlere başlamadan önce, tepki zamanı ölçümlerinde 300 ms'nin altında ve 2000 ms'nin üstünde kalan puanlar ile yanlış verilen cevaplar veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca Bargh ve Chartrand'ın (30) önerilerine uyarak, hem belirsizlikle ilişkili hem de soyut anlamlı kelime listelerinden yanlış cevaplama oranının %5'in üzerinde olduğu ikişer kelime analizlerden çıkarılmıştır. Belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliği üzerinde dışlanma ve oyalama değişkenlerinin etkisini incelemek için tepki zamanı ortalamaları hesaplanmıştır. Tepki zamanı ortalama puanları üzerinde 2 (psikolojik dışlanma: var, yok) x 2 (oyalama: manipülasyondan sonra, manipülasyondan önce) x 2 (ulaşılabilirlik: belirsizlik, soyut) son faktörde tekrar ölçümlü karma ANOVA ile incelenmiştir. Analiz bulguları, ulaşılabilirlik değişkeninin temel etkisinin ve ulaşılabilirlik ile psikolojik dışlanma değişkeninin ortak etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir (sırasıyla F [1, 71]=3,952, p<0,05, kısmi $\eta^2=0,05$, F [1, 71]=3,884, p<0,05, kısmi $\eta^2=0,05$). Ancak, diğer etkilerin hiçbiri anlamlı bulunamamıştır (F'ler <1). Koşullarda elde edilen ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Psikolojik dışlanma değişkeni ile ulaşılabilirlik değişkeni arasındaki ortak etki incelenirken yürütülen basit temel etki analizlerinden elde edilen bulgulara göre, belirsizlikle ilişkili kelimelere yönelik tepki zamanları üzerinde psikolojik dışlanma değişkeninin temel etkisi anlamlı değildir. Benzer şekilde, soyut anlamlı kelimelere yönelik tepki zamanları üzerinde psikolojik dışlanma değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunamamıştır (F'ler <1). Beklenildiği gibi, psikolojik dışlanma koşulunda ölçülen belirsizlikle ilişkili kelimelere yönelik tepki zamanı ortalaması (Ort.=678,58, SS=66,48) ile soyut anlamlı kelimelere yönelik ortalama (Ort.=706,16, ss=74,81) arasındaki fark anlamlıdır (Wilk's $\lambda=0,899$, F [1, 71]=7,957, p<0,01, kısmi $\eta^2=0,10$) (Tablo 3). Ancak yine beklenildiği gibi, psikolojik dışlanmanın olmadığı koşulda yer alan katılımcıların, belirsizlik ve soyut kelime kategorilerine yönelik ölçülen tepki zamanı ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir (F <1).

Tablo 2. Tepki zamanı ölçümlerinin psikolojik dışlanma, oyalama ve ulaşılabilirlik değişkenlerine göre ortalama değerleri

Oyalama	Ulaşılabilirlik	Psikolojik Dışlanma	
		Dışlanma (SS)	Kabul Edilme (SS)
Manipülasyondan Sonra	Belirsizlik	676,88 (59,6)	688,24 (87,4)
	Soyut	693,5 (77,1)	690,56 (77,6)
Manipülasyondan Önce	Belirsizlik	680,47 (75,1)	695,66 (81,8)
	Soyut	720,23 (71,7)	696,51 (88,0)

Düşük ortalama değerler daha hızlı tepki zamanını (ms) temsil etmektedir. SS, standart sapma.

Tablo 3. Tepki zamanı ölçümlerinin psikolojik dışlanma ve ulaşılabilirlik değişkenlerine göre ortalama değerleri

Ulaşılabilirlik	Psikolojik Dışlanma	
	Dışlanma (SS)	Kabul Edilme (SS)
Belirsizlik	678,58 (66,5) _a	691,65 (83,7) _a
Soyut	706,11 (74,8) _b	691,71 (82,7) _{a,b}

Ortalamaların yanında yer alan alt simgeler, söz konusu ortalamaların birbirinden anlamlı olarak farklı olduğunu ($p < 0,01$) göstermektedir. İkili karşılaştırmalarda Bonferonni Düzeltmesi yapılmıştır. SS, standart sapma.

SONUÇ

Bu çalışmada, psikolojik dışlanmanın belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliği üzerindeki etkisi test edilmiştir. Daha ayrıntılı ifade edilecek olursa, psikolojik dışlanmaya maruz kalan katılımcıların dışlanmayan katılımcılara kıyasla belirsizlikle ilişkili kelimelere daha hızlı tepki vermeleri beklenmiştir. Dahası, bu katılımcıların soyut kelimelere kıyasla belirsizlikle ilişkili kelimelere yine daha hızlı tepki vermeleri beklenmiştir. Elde edilen bulgular ilk hipotezin doğrulanmadığını, buna karşın ikinci hipotezin desteklendiğini göstermektedir. Bu iki temel hipotezin yanı sıra, psikolojik dışlanma manipülasyonunun ardından rahatsız edici düşüncelerin bilinç düzeyinin dışına itilmesini sağlayacak bir ara verilmesinin, belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliği üzerinde ortaya çıkacak etkiyi arttırmayacağı da araştırılmıştır. Ancak, manipülasyondan sonra bir oyalama görevi tamamlamanın tepki zamanı ölçümleri üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını gösteren bulgular elde edilmiştir.

İlk iki temel hipotezin test edilmesi sonucu elde edilen bulgular birbiriyle çelişiyor gibi görünmektedir. Yani beklenildiği gibi, eğer psikolojik dışlanma belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini arttırıyorsa, hem belirsizlikle ilişkili kelimelere verilen tepki hızı psikolojik dışlanma koşulunda kabul edilme koşuluna kıyasla daha yüksek olmalı hem de psikolojik dışlanma koşulunda belirsizlikle ilişkili kelimelere verilen tepki hızı soyut kelimelere verilen daha yüksek olmalıdır. Bizim elde ettiğimiz bulguların, ilk beklentiyi desteklemezken ikinci beklentiyi destekler nitelikte olması, bu bulgulara dayanarak psikolojik dışlanmanın belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini arttırdığı şeklinde yorumlamayı güçleştirmektedir. Ancak, psikolojik dışlanma koşulu ile kabul edilme koşullarında elde edilen tepki zamanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmasa da beklenildiği gibi bir eğilimin olduğu görülmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, bağımlı değişken ölçümünün tepki zamanı gibi çok hassas bir ölçüm olmasını göz önünde bulundurarak, katılımcı sayısı arttırılabilir. Katılımcı sayısının biraz daha fazla olması yapılan analizlerin gücünü arttıracaktır.

Beklenenin tersine, ilk hipotezin anlamlı bulunmamasında, katılımcı sayısının yanı sıra kontrol amacıyla kullanılan soyut anlamlı kelimelerden bazılarının dışlanma ile ilişkili anlam taşıması ihtimali rol oynamış olabilir. Özellikle 'haksız', 'ihmal', 'bunalım' gibi soyut kelimelerin ön görülemeyen bir şekilde, kontrol koşulunda yer alan katılımcılarda dışlanma ile ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini etkilemiş olması,

dışlanma koşulu ile kontrol koşulunun tepki zamanları arasında anlamlı fark bulunmamasını açıklayabilir. Soyut anlamlı kelimeler listesinde bu tür kelimelerin neden yer aldığına daha sonra araştırmanın sınırlılıkları tartışılırken değinilecektir.

Bir diğer önemli bulgu, psikolojik dışlanma koşulunda yer alan katılımcıların soyut anlamlı kelimelere kıyasla belirsizlikle ilişkili kelimelere daha hızlı tepki vermeleri; buna karşın, kabul edilme koşulunda yer alan katılımcıların bu iki kelime türüne verdikleri tepki zamanları arasında farklılaşmanın olmamasıdır. Bu bulgu, psikolojik dışlanmanın belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini arttırdığını gösteren bir işaret olarak yorumlanabilir ve bu yönüyle psikolojik dışlanma literatürüyle tutarlıdır. Özellikle, Chen ve ark. (22) ile Wesselmann ve ark.'nın (11) belirttikleri gibi, psikolojik dışlanmaya maruz kalmak insanları dışlandıkları ilişkiye dair öngöründe bulunabilme, kişinin neden bu dışlanmaya maruz kaldığını ve bunun daha ne kadar süreceğini yordayabilme becerisinden alıkoymakta ve bu yönüyle kişisel belirsizlik hissetmesini sağlamaktadır. Burada elde edilen bu bulgu, Wesselmann ve ark.'nın (11, 22) sözünü ettiği bu belirsizlik hissinin, en azından örtük olarak ortaya çıktığını göstermektedir, denilebilir.

Son olarak, psikolojik dışlanma manipülasyonunun hemen ardından ve bağımlı değişken ölçümünden önce bir oyalama görevi tamamlayarak, rahatsızlık verici düşüncelerin bilinç düzeyinden uzaklaştırılmasına imkan vermenin etkisi araştırılmıştır. Yürütülen analiz bulguları, oyalama görevinin hem temel etkisinin hem de ortak etkisinin anlamlı olmadığını göstermiştir. Oysa, belirsizliğin etkilerini açıklayan kuram ve modellerde ortak olarak belirtildiği gibi, belirsizlik hissi insanlar için ortadan kaldırılması ya da en azından tolere edilebilir bir düzeye indirilmesi gereken rahatsızlık verici bir histir (23, 33). Bunun yanı sıra, rahatsızlık verici düşüncelerin olumsuz etkisinin ortadan kaldırılabilmesi için bilinç düzeyinden uzaklaştırıldığı, ancak bu uzaklaştırmanın ardından ulaşılabilirliklerinin arttığı bulunmuştur (34). Nitekim, belirsizlik hakkında düşünmenin yol açtığı olumsuz durumdan kurtulmak için bu düşüncelerin bilinç dışına itilmesine yetecek zaman tanınmasının, bu tür düşüncelerin ulaşılabilirliğini arttırdığı araştırmacılar tarafından gösterilmiştir (35, 36). Bu bulguların tersine, bu çalışmada oyalama görevinin anlamlı etkisinin olmadığını bulunması şaşırtıcıdır. Bu bulgu, psikolojik dışlanma manipülasyonunun bilinç düzeyinde rahatsız edici miktarda belirsizlik düşüncesini ortaya çıkarmıyor olmasıyla açıklanabilir. Ancak, bu araştırma kapsamında katılımcıların bilinç düzeyinde belirsizlik hakkında düşünüp düşünmedikleri ölçülmemiştir. Bu nedenle, gelecekte bu konuda yürütülecek olan çalışmalarda psikolojik dışlanma manipülasyonunun hemen ardından katılımcıların belirsizlikle ilişkili bilinçli düşünceler üretip üretmediklerinin ölçülmesi yararlı olacaktır.

Ayrıca, elde edilen bulgular tartışılırken araştırmanın içerdiği sınırlılıklara da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sınırlılıklardan en önemlisi, daha önce değinildiği gibi, ulaşılabilirlik ölçümü alınırken belirsizlikle ilişkili kelimelere verilen tepki zamanlarını karşılaştırmak için kullanılan, soyut anlamlı kelime listesinde yer alan bazı kelimelerin dışlanmayla ilişkili anlamlar içermesidir. Özellikle 'haksız', 'ihmal', 'bunalım' gibi soyut kelimelerin, yöntem bölümünde detaylı bir şekilde belirtildiği gibi kullanım sıklığı, soyutluk derecesi gibi özellikler açısından belirsizlikle ilişkili kelimelere benzer özellikler taşıması karşılaştırma listesine seçilmelerine neden olmuştur; ancak, bu kelimelerin içerdikleri anlam bakımından dışlanmayla ilişkili olmaları alınan ölçümleri etkilemiş olabilir. Bu nedenle, gelecekte yürütülecek çalışmalarda kontrol kelime listeleri oluşturulurken, bu kelimelerin anlamlarının bağımsız değişkenle ilişkili olmamasına dikkat edilmelidir.

Özetle, bu çalışma ile, psikolojik dışlanma literatüründe (11, 22) yer aldığı gibi, psikolojik dışlanmanın belirsizlikle ilişkili düşüncelerin ulaşılabilirliğini arttırdığını gösteren kısmi bir deneysel destek sağlanmıştır. Bu anlamda bir ilk niteliği taşımakta olan bu bulguya dayanarak, psikolojik dışlanma ve belirsizlik arasındaki ilişkinin daha fazla araştırılmaya ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Etik Komite Onayı: Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan onay alınmıştır (karar no: 433-710).

Hasta Onamı: Tüm katılımcılardan yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - HYG; Tasarım - HYG, DNS; Denetleme - DNS; Kaynak - HYG; Malzemeler- HYG; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - HYG; Analiz ve/veya Yorum - HYG, DNS; Literatür Taraması - HYG; Yazıyı Yazan - HYG; Eleştirel İnceleme - DNS.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Yazar Notu: Bu makalede yer alan araştırma birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yürüttüğü doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Ethics Committee Approval: Hacettepe University Ethics Commission has obtained approval (decision no: 433-710).

Informed Consent: Written informed consent form was obtained from all participants.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - HYG; Design - HYG, DNS; Supervision - DNS; Resource - HYG; Materials - HYG; Data Collection and/ or Processing - HYG; Analysis and/or Interpretation - HYG, DNS; Literature Search - HYG; Writing - HYG; Critical Reviews - DNS.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Author's Note: The research in this article was produced by the first author under the supervision of a second author, a doctoral thesis study conducted by Hacettepe University, Institute of Social Sciences.

KAYNAKLAR

- Hogg MA. Uncertainty-identity theory. In: Zanna MP, editor. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol: 39. San Diego, CA: Academic Press; 2007. pp. 69-126. [CrossRef]
- Hogg MA, Mullin B-A. Joining groups to reduce uncertainty: Subjective uncertainty reduction and group identification. In: Abrams D, Hogg MA, editors. *Social Identity and Social Cognition*. Oxford: Blackwell; 1999. pp. 249-279.
- Eisenberger NI, Lieberman MD, Williams KD. Does rejection hurt? An FMRI study of social exclusion. *Science* 2003;302:290-292. [CrossRef]
- Williams KD. *Ostracism: The Power of Silence*. New York: The Guilford Press; 2002.
- Williams KD. Ostracism. *Annu Rev Psychol* 2007;58:425-452. [CrossRef]
- Williams KD, Zadro L. Ostracism: the indiscriminate early detection system. In: Williams KD, Forgas JP, Von Hippel W, editors. *The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying (Sydney Symposium of Social Psychology)*, 1st ed. New York: Psychology Press; 2005. pp. 19-34.
- Leary MR. Varieties of interpersonal rejection. In: Williams KD, Forgas JP, Von Hippel W, editors. *The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying (Sydney Symposium of Social Psychology)*, 1st ed. New York: Psychology Press; 2005. pp. 35-52.
- Blackhart GC, Nelson BC, Knowles ML, Baumeister RF. Rejection elicits emotional reactions but neither causes immediate distress nor lowers self-esteem: a meta-analytic review of 192 studies on social exclusion. *Pers Soc Psychol Rev* 2009;13:269-309. [CrossRef]
- Baumeister RF, Leary MR. The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychol Bull* 1995;117:497-529.
- Williams KD. Ostracism: A Temporal Need-Threat Model. In: Zanna MP, editor. *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol: 41. San Diego, CA: Academic Press; 2009. pp. 275-314. [CrossRef]
- Wesselmann ED, Hales AH, Ren D, Williams KD. Threatens Personal Security: A Temporal Need-Threat Framework. In: Wichmann AL, Carroll PJ, Arkin RM, editors. *Handbook of Personal Security*. New York: The Psychology Press; 2015. pp. 191-206.
- Wesselmann ED, Williams KD. Ostracism and stage of coping. In: DeWall N, editor. *The Oxford Handbook of Social Exclusion*. New York: Oxford University Press; 2013.
- Zadro L, Williams KD, Richardson R. How low can you go? Ostracism by a computer is sufficient to lower self-reported levels of belonging, control, self-esteem, and meaningful existence. *J Exp Soc Psychol* 2004;40:560-567. [CrossRef]
- Williams KD, Cheung CK, Choi W. Cyberostracism: effects of being ignored over the Internet. *J Pers Soc Psychol* 2000;79:748-762.
- Wolf W, Levordashka A, Ruff JR, Kraaijeveld S, Lueckmann JM, Williams KD. Ostracism Online: A social media ostracism paradigm. *Behav Res Methods* 2015;47:361-373. [CrossRef]
- Gaertner L, Iuzzini J, O'Mara EM. When Rejection by One Fosters Aggression Against Many: Multiple-Victim Aggression as a Consequence of Social Rejection and Perceived Groupness. *J Exp Soc Psychol* 2008;44:958-970. [CrossRef]
- Aydın O, Şahin D, Yavuz Güzel H, Abayhan Y, Kaya AG, Ceylan S. Ait Olma İhtiyacının ve Haberdar Olmanın Psikolojik Dışlanmaya Gösterilen Tepkiler Üzerindeki Etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi* 2013;28:21-31.
- Zadro L, Boland C, Richardson R. How long does it last? The persistence of the effects of ostracism in the socially anxious. *J Exp Soc Psychol* 2006;42:692-697. [CrossRef]
- Oaten M, Williams KD, Jones A, Zadro L. The effects of ostracism on self-regulation in the socially anxious. *J Soc Clin Psychol* 2008;27:471-504. [CrossRef]
- Baumeister RF, DeWall CN, Ciarocco NL, Twenge JM. Social exclusion impairs self-regulation. *J Pers Soc Psychol* 2006;88:589-604. [CrossRef]
- Hartgerink CH, van Beest I, Wicherts JM, Williams KD. The ordinal effects of ostracism: a meta-analysis of 120 Cyberball studies. *PLoS One* 2015;10:e0127002. [CrossRef]
- Chen Z, Law AT, Williams KD. The Uncertainty Surrounding Ostracism: Threat Amplifier or Protector? In: Arkin RM, Oleson KC, Carroll PJ, editors. *Handbook of Uncertain Self*. New York: Psychology Press; 2010. pp. 291-302.
- Van den Bos K, Lind EA. The Social Psychology of Fairness and the Regulation of Personal Uncertainty. In: Arkin RM, Oleson KC, Carroll PJ, editors. *Handbook of uncertain self*. New York: Psychology Press; 2009. pp. 122-141.
- Van den Bos K, Lind EA. Uncertainty management by means of fairness judgement. In: Zanna MP, editor. *Advances of Experimental Social Psychology*, Vol: 34. San Diego, CA: Academic Press; 2002. pp. 1-60. [CrossRef]
- Van den Bos K, McGregor I, Martin LL. Security and uncertainty in contemporary delayed-return cultures: Coping with the blockage of personal goals. In: Carroll PJ, Arkin RM, Wichman AL, editors. *Handbook of Personal Security*. New York: Psychology Press; 2015. pp. 21-35.
- Kaynak H, Cangöz B. Anlık ve gecikmeli örtük bellek yaşlanmadan etkilenir mi? *Türk Geriatri Dergisi* 2010;13:26-35.
- Hill AB, Kemp-Wheeler SM. The influence of context on lexical decision times for emotionally aversive words. *Curr Psychol* 1989;8:219-227. [CrossRef]
- Schwanenflugel PJ, Stowe RW. Context availability and the processing of abstract and concrete words in sentences. *Read Res Q* 1989;24:114-126. [CrossRef]
- Balota DA, Spieler DH. Word frequency, repetition, and lexicality effects in word recognition tasks: beyond measures of central tendency. *J Exp Psychol Gen* 1999;128:32-55.
- Bargh JA, Chartrand TL. The Mind in the Middle: A Practical Guide to Priming and Automaticity Research. In: Reis HT, Judd CM, editors. *Handbook of Research Methods in Social and Personality Psychology*, 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press; 2000. pp. 311-344.
- Tekcan Aİ, Göz İ. *Türkçe Kelime Normları: 600 Türkçe kelimenin imgelem, somutluk, sıklık değerleri ve çağrışım setleri*, 1. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları; 2005.
- Lupker SJ, Pexman PM. Making things difficult in lexical decision: the impact of pseudohomophones and transposed-letter nonwords on frequency and semantic priming. *J Exp Psychol Learn Mem Cogn* 2010;36:1267-1289. [CrossRef]
- Hogg MA. Subjective Uncertainty Reduction Through Self-Categorization: A Motivational Theory of Social Identity Processes. *Eur Rev Soc Psychol* 2000;11:223-255. [CrossRef]
- Wegner DM, Smart L. Deep cognitive activation: a new approach to the unconscious. *J Consult Clin Psychol* 1997;65:984-995.
- Van den Bos K, Poortvliet PM, Maas M, Miedema J, Van den Ham E-J. An enquiry concerning the principles of cultural norms and values: The impact of uncertainty and mortality salience on reactions to violations and bolstering of cultural worldviews. *J Exp Soc Psychol* 2005;41:91-113.
- Wichman AL, Brunner RP, Weary G. Immediate and delayed effects of causal uncertainty inductions on uncertainty accessibility. *J Exp Soc Psychol* 2008;44:1106-1113. [CrossRef]